

ELEMENTS OF CHRISTIAN ARCHETYOLOGY: THE ENIPOSTATIC EGO IN ST. AUGUSTINE'S SOLILOQUIORUM

Adriana Claudia Cîteia

Assoc. Prof., PhD, "Ovidius" University of Constanța

Abstract: The study proposes to analyze some elements of Christian Archetipology, from the perspective of Augustine 's text Soliloquiorum. Augustin propose a first-person experience of knowing and finding the God in a personal space. My aim was to explore the facets of Identity, beginning with it Christian roots. Saint Augustine's text turn the Self in a space of profound inwardness.

The prehistory of the term identity is extremely complex, so that the analysis of the relation between self knowledge and self care (between gnosis and epimeleia), the analysis of the metamorphosis types was done with a concern for:

- the rethinking of some concepts borrowed from the antique philosophy and Christian tradition or, for

- the separation of the two thinking paradigms and the appearance of new concepts resulted from the need of originality, of philosophical autonomy.

In the antique and medieval Christian philosophy, the return to the self is defined as a descending in an internal abyss, in a space in which takes place the search for and discovery of the divine. In Christianity, the self knowledge gains heroic dimensions since it implies an enormous effort of epektasis (spiritual ascension). The metamorphosis of the parepidemical identity are conditioned by ascetism as self work on oneself, and kenosis, self depletion, as a condition of knowing the Truth.

Keywords : Identity, Self, archetipology, Good, katabasis

« În timp ce îmi frământam mintea îndelung cu multe și felurite probleme și de zile întregi încercam să mă analizez pe mine însumi și să aflu partea cea bună din mine și ce rău ar trebui să evit, mi s-a adresat deodată cineva din mine sau din afara mea sau dinlăuntru meu, nu știu; fiindcă Eul meu este cel pe care mă străduiesc să-l cunosc¹».

¹ Sfântul Augustin, *Solilocvii*, trad., studiu introductiv și note Gheorghe I. Șerban, Editura Humanitas, București, 1993, p. 41.

Efortul autodiegetic, căutarea Binelui sinonim cu Impărăția interioară, trezește Eul căutat, un Eu parepidemic, așa cum o dempntrează lunga invocatie de la începutul *Solilocviilor*.

Descoperirea de sine este intermediată de Divinitate²; Dumnezeu este sursa capacității de a discerne Binele de Rău și a liberului arbitru:

«Doamne, tu prin care separăm bunele de rele (*Deus per quem a malis bona separamus*); care armonizează contrariile interioare, prin care suntem robi, dar și stăpâni și puternici».

Expresia «robi și stăpâni» alătură două valori creștine fundamentale: smerenia și monotopia. În arhetipologia parepidemică creștină, disjunțiile sunt opera liberului arbitru, iar *concordia discors*, coincidența contrariilor este expresia monotropiei, a orientării de sine exclusiv spre Divin.

Verbele *ne conduci* (spre Adevăr)- *Deus qui nos in omnem veritatem inducis*,

ne aduci (pe calea dreaptă)- *Deus qui nos revocas in viam*,

ne îndrepti (spre Poarta Raiului)- *Deus qui nos deducis ad ianuam*,

ne dai (pâinea vieții)- *Deus qui nobis panem vitae das*³

sunt verbe ale traiectoriei parepidemice, axiale, ascendente, condiționate de mijlocirea divină. Scara celor patru verbe începe cu căutarea Adevărului și culminează cu Pâinea Vieții. Psihogeografia creștină se conturează astfel, pe trei axe:

1. căutarea orientată spre Adevăr (idee asupra căreia Sfântul Augustin revine: *te solum sequor, te solum quaero*⁴- pe Tine te urmez, pe Tine te caut)
2. căutarea de sine călăuzită de Adevăr: *Dic mihi, quo attendam, ut aspiciam Te...recipe, oro, fugitivum tuum*- adu înapoi oaia rătăcită; *ad Te mihi redundum essentio*- la Tine trebuie să revin; *quomodo ad Te perveniatur doce me*- învață-mă cum să ajung la Tine.

Căutarea/ rătăcirea este îndelungă, îngreunată de ignoranță și de lipsa virtuților creștine:

«nu știu încă pe ce cale aş putea ajunge la Tine. Oferă-mi, arată-mi, dăruiește-mi proviziile necesare drumului (*sed unde at Te perveniatur, ignoro. Tu mihi suggere, tu ostende, tu viaticum praebe*).

«Proviziile» sunt credința, virtutea, cunoașterea.

3. căutarea devine sinonimă cu întoarcerea spre sine, căutare de și prin Dumnezeu.

Deus per quem este Dumnezeu prin care se produce redescoperirea de sine; *Deus qui* este Dumnezeu care oferă pâinea vieții, deschide Porțile Raiului; *Deus qui* este Dumnezeul garant al unei traiectorii identitare împlinite eshatologic.

Descoperirea omului launtric, a unui sine-oglină, capabil să reflecte chipul lui Dumnezeu a încurajat efortul de imitare a lui Christos, de asimilare a modelului absolut⁵.

Katabaza creștină- coborârea în sine și căutarea împărăției divine interioare a fost definită ca explorare a abisului ignoranței, premergătoare unirii mistice⁶. Modelul creștin al regresiei

² *Ibidem*, p. 49.

³ *Ibidem*, p. 50-51.

⁴ *Ibidem*, p. 54.

⁵ Verbele *mimesthai, synmimesthai* (1Corinteni 1, 10) sugerează nevoia de coeziune creștină, adoptarea unui model de viață –*typos* (II Tesaloniceni 3,9), *hypogrammos* (I Petru 2, 21), inspirat de Iisus, apostoli și sfinți. Adriana Cîțea, „Hypogrammos, modelul neotestamentar al martiriului”, *Pontica* (2000-2001) XXXIII-XXXIV: p. 525-535, cu bibliografia asupra problemei.

⁶ *Ibidem*, p. 122.

propune o formă de relaționare cu divinul, de consolidare a identității parepidemice, dar și de evidențiere a eshatologiei sinelui.

În căutarea de sine, pot fi identificate cel puțin două tipuri de regresie:

- a. *Katabaza ca formă de exprimare a identității parepidemice, ca modalitate de relaționare cu divinul și de evidențiere a componentei eshatologice a sinelui;*
- b. *Katabaza ca formă de exprimare a identității metairetice, care accentuează componenta istorică a sinelui.*

În ambele tipuri de regresie, sinele trece pe un plan secund: în primul tip, față de divinitate, metamorfoza identității având sensul de *metanoia*⁷, iar în al doilea tip, față de semnificația autosugestivă a unui model.

Vocabularul dogmatic a utilizat termenul *ipostas* pentru a desemna ceea ce individualizează persoanele Treimii, fără a afecta unitatea de esență și intermobilitatea trinitară (*perihoreza*)⁸. Termenul a fost util în polemica cu ereziile subordinaționiste⁹ și a fost preluat, cu consecințe majore, în antropologia dogmatică.

Dacă omul a fost creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu (*kata eikon kai homoioma*), axa sa identitară este de natură enipostatică? Autonomia sa este circumscrisă liberului arbitru sau poate fi definită și prin devierea polului identitar de la divinitate către sine?

Termenul *ipostas* are cel puțin două semnificații în filosofia creștină: uneori a fost tradus prin existență, fără consecințe dogmatice majore, alteori se referă la ceea ce există prin sine însuși. În antropologia creștină, termenul *ipostas* definește identitatea individuală, capabilă de metamorfoză, în sensul pozitiv al *anakainozei* sau în sensul negativ, *paraipostatic*¹⁰, în virtutea creării omului după chipul și asemănarea lui Dumnezeu și a înzestrării lui cu liber arbitru. Individul uman este un ipostas înzestrat cu rațiune¹¹.

Dogma theandrismului christic a sporit însă confuzia identitară: există un ipostas sau două în Christos? (întrebări cu evidente nuanțe monofizite). Dacă omul a fost creat *kata eikon*, are o natură dublu ipostatică? Care este elementul care face diferența între ipostas și individualitate?

Anakainoza individuală, posibilă prin crearea omului *kata eikon* a dus la definirea persoanei umane ca „duh întrupat” (*nous*), legat de o natură animală pe care o enipostaziază, căreia îi rămâne juxtapus, dominând-o¹². După secolul al IV-lea, în literatura dogmatică *nous* a fost explicat ca loc al libertății, facultate a autodeterminării. Identitatea individuală este definită, în același context drept capacitatea individului de a se distinge de propria sa natură, de a o depăși conținând-o, de a o enipostazia.

⁷ A. D. Nock, *Conversion, the old and new in Religion from Alexander the Great to Augustine of Hippo*, Oxford, Oxford University Press, 1961.

⁸ Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica*, III, 2, Editura Scripta, București, 1993, p. 98.

⁹ Adolf von Harnack, *Istoria dogmei: Introducere în doctrinele creștine fundamentale*, Editura Herald, București, 2007, p. 194-199.

¹⁰ Nikolaos Matsoukas, *Istoria filosofiei creștine*, Editura Bizantină, București, 2000, p. 191-219.

¹¹ Vladimir Loski, *După chipul și asemănarea lui Dumnezeu*, Editura Anastasia, București, 2002, p. 105-134.

¹² *Ibidem*, p. 113.

Pentru om ca ipostas creat¹³, metamorfoza se poate produce în sens pozitiv (*epektasis, anakainosis*), dar și în sens negativ, paraipostatic¹⁴, ca rezultat al capacității umane de autodeterminare. Confuziile în definirea identității individuale și a metamorfozei identitare au persistat, accentuate de problematica voinței personale.

În creștinism, voința proprie se află într-o contradicție ireconciliabilă cu voința comună a Bisericii ca trup al lui Christos. Arhetipul ipostatic nu se poate defini decât prin relația cu divinitatea, și nu prin opoziție cu ceea ce este impropriu eului. Individualitatea enipostatică nu se construiește în jurul unui sine particular, ci în jurul unui sine theandric¹⁵, dobândit prin crearea omului *kata eikon*. În acest context, identitatea multiplă, *poliipostatică* este rezultatul îndepărtării de Dumnezeu, al păcatului adamic și al păcatelor personale.

Identitatea poliipostatică poate fi definită și ca identitate parepidemică cu sens colectiv¹⁶, suma tuturor identităților individuale, având Biserica drept conștiință unică de sine.

Persistă însă o incertitudine: eul enipostatic este rezultatul unei depersonalizări voite sau este doar un model rezultat din speculația dogmatică asupra creării *kata eikon*, fără consecințe practice notabile?

Captiv între păcatul originar și alternativa anakainozei, omul Antichității și Evului Mediu a avut de înfruntat o traiectorie identitară dificilă:

-pe de o parte, moștenirea componentei identitare adamice, care anulează autonomia individului, legându-l iremediabil de trecutul său paradisiac pierdut,

-pe de altă parte, o identitate ipostatică, sinonimă cu perspectiva îndumnezeirii firii umane.

Prima motivează îngăduința față de sine, cea de a doua, disprețul față de sinele impregnat de păcatul strămoșesc.

Individualitatea enipostatică, definită prin raportarea la celălalt, la „aproapele” sporește și mai mult confuzia identitară: ipostasul uman se poate manifesta în deplina sa diversitate sau este doar un fragment al unui trup unic, încorporat în „omenitatea chistică”, nevoit să se conformeze unei conduite impuse dogmatic și prin tradiție? Identitatea parepidemică produce depersonalizare? Identitatea parepidemică este colectivă sau personală? Care este diferența între *autexousia* (autodeterminarea în sens creștin) și autonomia individului în sensul său profan? Cum se poate face corect distincția între relația perihoretică dintre ipostasurile divine și relația anakrasică dintre om și divinitate?

Arhetipul anakrasic pare să aibă două regiuni:

- sinele profund, care conține suma tuturor potențelor umane obținute prin crearea *kata eikon*,

- și sinele receptor al prezenței divine, fortăreața interioară, *cor absconditum*.

Această structură îngreunează sau anulează posibilitatea autocunoașterii? Este autocunoașterea un demers sisific la care omul ar trebui să renunțe? Soluția autocunoașterii intermediare, prin imitarea modelului chistic și prin căutarea polului divin interior este corectă?

¹³ Maxim Mărturisitorul, *De Ambiguis* 10, 38, 1180B-C., *apud* Vladimir Loski, loc.cit.

¹⁴ N. Matsoukas, *Istoria filosofiei creștine*, ed.cit., p. 199.

¹⁵ Divino-uman.

¹⁶ Evanghelia după Matei 18, 20.

Este autocunoașterea sinonimă cu anamneza, cu nostalgia paradisului pierdut și cu fuga de lume, în identitatea parepidemică?

Textul augustinian deschide astfel direcțiile explorării de sine, ale autocunoașterii pe axa parapidemică a definerii personalității creștinului străin și călător pe pământ.

BIBLIOGRAFIE:

Sfântul Augustin, *Solilocvii*, trad., studiu introductiv și note Gheorghe I. Șerban, Editura Humanitas, București, 1993

Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica*, III, 2, Editura Scripta, București, 1993

Cîteia, Adriana, „Hypogrammos, modelul neotestamentar al martiriului”, *Pontica* (2000-2001) XXXIII-XXXIV: p. 525-535

von Harnack, Adolf, *Istoria dogmei: Introducere în doctrinele creștine fundamentale*, Editura Herald, București, 2007

Loski, Vladimir, *După chipul și asemănarea lui Dumnezeu*, Editura Anastasia, București, 2002

Matsoukas, Nikolaos, *Istoria filosofiei creștine*, Editura Bizantină, București, 2000

Nock, A. D., *Conversion, the old and new in Religion from Alexander the Great to Augustine of Hippo*, Oxford, Oxford University Press, 1961.

Iulian Boldea, Cornel Sigmirean (Editors)

MULTICULTURAL REPRESENTATIONS. Literature and Discourse as Forms of Dialogue

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, 2016

ISBN: 978-606-8624-16-7

Section: History and Cultural Mentalities
